

PLANLANMIŞ DAVRANIŞ TEORİSİNİN SLAKTİVİZME ETKİSİ: TWİTTER KULLANICILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

İhsan YİĞİT**
Gülsün KARAYILAN***

ÖZ

21. yüzyılla birlikte gündemimize gelen dijitalleşme, sosyal medya mecralarının da yaygın kullanımı ile sosyal kitle hareketlerinin de dijitalleşmesine yol açmıştır. Sosyal medya kullanıcılarının dijital mecralarda gündeme getirdikleri toplumsal söylem ve olaylar, sosyal medya mecralarının da boyutlarını aşarak ülkelerin kurum ve meclislerinde gündem olmaya başlamıştır. Dijital aktivizmin bu etkisi ile bu araştırmada, uzmanlar ve araştırmacılar için tartışma konusu olan dijital aktivizmin slaktivizm boyutunu, kavramsal olarak daha iyi anlamak için "kişinin slaktivizme katılımını öngören unsurlar nelerdir?" sorusuna cevap bulunması amaçlanmaktadır. Bu amaçla araştırmada önce Planlanmış Davranış Teorisi, politik öz yeterlilik, dijital aktivizm ve slaktivizm kavramları incelenmiştir. Daha sonra bu kavramlar arasındaki ilişkiler ele alınmış ve slaktivizmin literatürdeki yeri ve güncel tartışmaları üzerine kuramsal çerçeve kısmı oluşturulmuştur. Twitter kullanıcılarının slaktivizme katılımını araştırmak üzere nicel bir araştırma tasarlanmıştır. Böylece Planlanmış Davranış Teorisinin modellemeleri ile bireylerin slaktivizme katılma motivasyonları test edilmiştir. 28 sorudan oluşan ölçek ile çevrimiçi anket oluşturularak, toplamda geçerli 555 tam doldurulmuş anket elde edilmiştir. Toplanan veriler Microsoft Office Excel 2013 ile tablolaştırılarak SPSS 20,0 yazılımı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucu, Planlanmış Davranış Teorisi'nin "slaktivizme katılma" olumlu etkisinin olduğu, istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve politik öz yeterliliğin slaktivizme katılımda aracı rolü olmadığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Planlanmış davranış teorisi, politik öz yeterlilik, slaktivizm

THE EFFECT OF PLANNED BEHAVIOR THEORY ON SLAKTİVİZM: A RESEARCH ON TWİTTER USERS

ABSTRACT

Digitalization in the twenty-first century has led the digitalization of mass social movements, as well as the widespread use of social media channels. Through social media, social discourses and events have begun to transcend their dimensions and become part of the agenda in institutions and parliaments around the world. This study aims to answer the question "what are the factors that predict one's participation in slactivism?" in order to better understand the slactivism dimension of digital activism, a topic of discussion among experts and researchers. The concepts of the Theory of Planned Behavior, political self-efficacy, digital activism, and slactivism were investigated for this purpose. Then, the relationships between these concepts are discussed and a theoretical framework is presented regarding the place of slactivism in the literature and current debates. A quantitative study was designed to investigate Twitter users' participation in slactivism. The quantitative research method was chosen to determine Twitter users' involvement in slactivism. Thus, the motivations of individuals to participate in slactivism were tested with the modeling of the Theory of Planned Behaviour. An online questionnaire was created with 28 questions in total. In total, 555 valid and fully completed questionnaires were obtained.

Keywords: Political self-efficacy, slactivism, the theory of planned behavior

GİRİŞ

Endüstri devrimi ile şekillenmeye başlayan yeni dünya düzeni, teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmenin artması ile toplumları birçok yönden etkilemeye devam ediyor. Bu etkilerden biri de toplumsal olaylara karşı gösterilen sivil tepkilerin şeklidir. Toplumsal sorunlara karşı yapılan sokak aktivizmleri kadar, imza ve bağış toplama kampanyaları da artık büyük oranda dijital olarak yapılmaya başlanmıştır. Dijital

* Bu makale Gülsün KARAYILAN'ın yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, İstanbul, ihsanyigit@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9053-9717>

*** Toplumsal Projeler Yönetim ve Organizasyonu Uzmanı, İstanbul, gulsunkarayilan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3668-1712>

aktivizm yer, zaman ve eylemsel çaba bakımından geleneksel aktivizmden daha zahmetsiz olduğu için çevrimiçi dilekçe, yardım kampanyaları ve toplu eylemlerin güncel biçimleri arasındadır. Sosyal ağ siteleri, blog hizmetleri ve içerik paylaşım siteleri, geniş ölçekli çevrimiçi sosyal katılım fırsatını ortaya çıkarmıştır. Yeni toplumsal hareketler ve sosyal medya mecralarında sosyal medya kullanıcısı bireyler bir haber alma/verme kanalına dönüşmüştür. Bu nedenle paylaşılan bilginin kaynağının doğrulanmadan direkt kamuoyuna servis edilmesi kimi zaman toplumsal infiallere yol açsa da kimi zaman toplumsal bir sorunun gündeme gelmesini kolaylaştırmasından dolayı kolektif bir tepkiye neden olabilmektedir. Bununla birlikte sosyal medyanın, toplumsal sorunları ulusal ve uluslararası gündemlerde bilinir duruma getirmesi, vatandaşların ve diğer insanların örgütlenmesi ve ortak tepki vermesini kolaylaştırması ve ilgili mercilere karşı yaptırımsal itici bir güç oluşturması nedeni ile hızlı ve çabasız bir kullanım alanı oluşturmaktadır.

Sosyal medyada kullanıcıları, kitlesel olayları yönlendirerek devletlerin otoritesi üzerinde baskı unsuru oluşturabilmektedirler. Kamu vicdanını rahatlatmak, kitle hareketlerini durdurmak ve otoritelerini korumak için sorunların ivedilikle giderilmesi karar mercileri için önemlidir. Bu nedenle sosyal medyada meydana gelen kitlesel hareketleri sonlandırmak için devletlerin karar mercileri yasal müdahalelerde bulunmaya zorunlu kalabilmektedirler. Sosyal medya aracılığı ile yapılan dijital aktivizmin sonuç vermesi, kimi zaman sosyal medya kullanıcıları tarafından hatalı bir izlenime sebebiyet verebilmektedir. Bu izlenim ise kullanıcıların rahatlamalarına neden olabilmektedir. Örneğin, 2013 yılında Türkiye’deki Gezi Parkı eylemlerinin ilk günlerinde sosyal medyadan “48 saat daha direnirsek hükümet düşecek” tweetinin yayılması ile kullanıcılar, alanda eylemlere katılmak yerine Twitter üzerinden tweet atmayı tercih etmişlerdir. Bu slaktivist katılım, sosyal medya aracılığıyla var olan hükümeti düşürmeye çalışma çabası olarak tarihte yerini almıştır. Twitter kullanıcılarının, bu ve bunun gibi kolay, emek ve çaba harcamadan toplumsal sorunlara karşı tweet atarak, toplumsal sorunlara karşı bir şey yapmış gibi hissetmeleri, bu konular üzerinde kendilerine düşen görevi yerine getirdikleri inancına varmaları ve böylece vicdanen rahat olmaları ile slaktivizme katılımları, dijital aktivizme getirilen eleştirilerin başında yer almaktadır.

Bireylerin, toplumsal olaylar karşısında refleks geliştirerek sosyal mesajlar içeren tweetler atması, beğenmesi ya da retweetlemesi gibi davranışlarını hangi motivasyonlar ile sergilediklerini tahmin edebilmek için Planlanmış Davranış Teorisi’nin slaktivizme etkisinin hangi yönlü olduğunu araştırmak bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Araştırma modeline ek olarak, daha önce yapılan araştırmaların sonuçları göz önünde bulundurularak, politik öz yeterlilik faktörü de eklenmiştir. Politik öz yeterliliğe sahip kişilerin, slaktivizme katılım davranışlarının hangi yönlü olacağı da bu araştırmanın bir boyutunu oluşturmaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Planlanmış Davranış Teorisi

Planlanmış Davranış Teorisi (PDT), ilk olarak 1975 yılında Ajzen ve Fishbein tarafından ortaya atılmıştır. İlerleyen dönemde Ajzen teoriiyi geliştirerek son halini 1991 yılında yayınladığı çalışması ile yeniden düzenleyerek literatüre kazandırmıştır. Gerçek davranışı tahmin etmenin zor olduğunu fark eden Fishbein ve Ajzen (1975) bunun yerine davranışsal niyeti, bir kişinin yapmayı planladığı şeyi, gerçek davranışın güçlü bir yordayıcısı olarak tahmin etmeye çalıştılar (Ho ve diğerleri, 2015, s.77-99). Davranışın açığa çıkmasına neden olan şartlar ne derece bilinirse, beklenen davranışın ortaya çıkma olasılığı da o derece güçlü demektir (Fishbein ve Middelstadt, 1989, s.93-110).

PDT’ye göre insanların hem dışsal hem de içsel uyarıcılara maruz kalmaları ile ortaya çıkacak davranışları belirli faktörlerin kontrolü altında olup, belirli sebeplerden kaynaklanır ve planlanmış bir şekilde ortaya çıkar. Bu teori bireyin davranışlarının sadece kendi iradesi ile gerçekleşmediğini, diğer bazı faktörlerin de davranışlarını şekillendirmesinde etkili olduğunu savunur. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak iç ve dış uyarıcıların etkilerinden tam olarak uzak kalmak insan için mümkün görünmemektedir. Davranışı meydana getiren unsurlar bu uyarıcıların toplamından oluşmaktadır. Bu nedenle insan davranışları, bir sürecin sonucu olarak meydana gelmektedir (Eroğlu, 2000, s.13).

Davranışı açıklayıcı başka bir yorum ise davranışı neden-sonuç ilişkisi üzerinden tanımlamaktadır. Genel olarak, insanın maruz kaldığı belli uyaranlara bağlı olarak bir amaç için ruhsal, bedensel ve

toplumsal her türlü etkinliğini, davranış olarak adlandıran bu tanımlamaya göre her davranışın bir neden-sonuç ilişkisi sonucu ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bireyin davranışta bulunabilmesi için dışarıdan ve içeriden uyarana ihtiyacı vardır. Bu nedenle, bir nedene bağlı olmadan sonuca yönelik eylemlerde bulunan bir davranış mümkün değildir (Ertürk, 2010, s.42).

PDT de bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetini öncü unsur olarak baz alır. Niyetlerin bir davranışı etkileyen motivasyon faktörlerini içinde barındırdığı varsayılmaktadır. Bu nedenle öncelikle bireyde davranışın ortaya çıkabilmesi için “Davranışa Yönelik Niyet/Amacın” var olması gerekir. İnsanların davranışı gerçekleştirmek için zoru denemeye ne kadar istekli oldukları ve ne kadar çaba sarf etmeyi planladıkları niyetin göstergelerindedir. PDT, bir bireyin bir davranışı gerçekleştirme konusundaki tavrının, o davranışı yapma niyetini ve bu niyetin de sonuç olarak eylemi ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Burada bahsi geçen niyete Davranışa Yönelik Niyet denilmektedir (Ajzen, 2002, s. 665–683).

Davranışa yönelik niyet/ amaç

PDT’de davranışa yönelik amaç, davranış gerçekleşmeden hemen öncesindeki zihinsel sürecin sonucunu ifade eder. İnsan davranışlarının meydana gelmesinde içsel ve dışsal uyarıcılardan gelen verilerin, bilinçli ve bilinçsiz süreçlerden geçirildikten sonra ortaya çıkan sonucu niyettir. Yani davranışa yönelik niyet, bireyin herhangi bir konu ya da amacı, eyleme geçmeyi zihinsel olarak düşünmesidir. PDT’nin ana hipotezlerinden biri bireyin rasyonellik ilkesi doğrultusunda hareket ederek, içsel ve dışsal uyarıcılarından gelen bilgileri topladığını, topladığı bu elle tutulur bilgiler ile doğru, sağlıklı ve rasyonel kararlar almasıdır. Yani bireyin davranışları, rasyonel olarak bilgi toplama ve topladığı bilgiyi kullanmanın sonucudur (Turan, 2011, s.131).

Davranışa yönelik niyet, bireyin gerçekleştireceği eyleme istek duyması ve bu davranışı gösterebilmesi için harcadığı çabaların derecesini gösteren faktör olarak adlandırılmaktadır. Davranışa yönelik niyet ne kadar güçlü ise davranışın ortaya çıkması için harcanan performans da o kadar yüksektir (Ajzen, 2002, s. 665–683).

Davranışa Yönelik Amacı etkileyen üç faktör bulunmaktadır. Bunlar: “Davranışa Yönelik Tutum”, “Öznel Norm” ve “Algılanan Davranışsal Kontrol” dür (Ajzen, 2002, s. 665–683).

Davranışa yönelik tutum

Tutum, uyarıcılara karşı gösterilen analizler, değerlendirmeler ya da olumlu ve olumsuz hislerdir. Tutum, davranışın öncüsü sayılır; davranıştan önce oluşur ve davranışın ortaya çıkmasında itici gücü oluşturur. Davranışa yönelik tutum, davranışı meydana getirecek kişinin o davranışın meydana gelmesine karşı pozitif veya negatif olan değerlendirmeleridir. Başka bir ifade ile bireyin uyarıcılara karşı takındığı, pozitif ya da negatif tepki ve yansımadır (Burcuoğlu ve Bulut, 2016, s.15). Tutum gözlemlenebilir değildir; fakat insanların davranışları incelenerek onların sahip oldukları tutumum pozitif veya negatif olarak hangi yönde olduğu ve nasıl nitelikler taşıdığı anlaşılabilir.

Öznel norm

PDT’ye göre öznel norm, sosyal bir faktör olup bir davranışı gerçekleştirmek ya da gerçekleştirmemek için algılanan sosyal baskıyı ifade eder. Öznel norm, bireyin bir davranışı yapıp yapmama konusundaki motivasyonunu, etkilendiği çevresinin bu davranışı yapıp yapmama konusundaki beklentilerinden etkilenir ve bireyin davranışları sonucunda çevresinden alacağı tepkileri barındırır. Bu durum bir nevi kişinin bir davranışı gerçekleştirdiğinde çevresinin, birey için önemli olan kişilerin ve etkilendiği kişi veya grupların bu davranışa nasıl bir tepki vereceklerinin muhakemesidir. PDT’de davranışların belirleyici faktörlerinden biri olarak anılan öznel norm, bireyin davranışının ortaya çıkması ile bireyin çevresi arasındaki kar-zarar ilişkisinin önemini vurgular (Schwartz, 1977, s.221-279). Birey yaşadığı toplumun tutumu doğrultusunda bir davranışı meydana getirir ve genellikle yaşadığı toplum içinde kabul göreceğine inandığı şekildeki bir davranışı ortaya çıkartma tutumunda bulunur (Erten, 2002, s.222). Bazı durumlarda kişinin bir davranışı yapma konusunda olumlu tutumları olmasa da çevresinin, etkilendiği grupların ve önem verdiği kişilerin fikirleri doğrultusunda bu davranışı yapabilme ihtimali söz konusudur (Taylor ve Todd, 1995, s.603-630).

Algılanan davranışsal kontrol

Algılanan davranışsal kontrol, Gerekçeli Eylem Teorisi ile PDT'yi birbirinden ayıran ana faktördür. Davranışı ortaya çıkaracak bireyin, ortaya çıkaracağı davranışı kolay ya da zor olarak algılaması, bunun sonucunda varacağı karar ile davranışa yönelmesi ya da yönelmemesi ve kişinin algıladığı davranışı ne derecede kontrol edebileceğine karşı algısıdır. Algılanan davranışsal kontrol, niyeti etkileyen temel faktörlerden biri olduğu gibi aynı zamanda, davranış üzerinde yeterli derecede fiili kontrol uygulandığında, insanların fırsat olduğu zamanlarda niyetlendikleri şeyi gerçekleştirmesine olanak sağladığından, davranış üzerinde dolaylı bir etkisi de vardır (Ajzen, 2002, s.1-14). Algılanan davranışsal kontrol, bireyin herhangi bir davranışı kendi kontrolü altında olup olmadığı yönündeki yeteneklerini ve imkânlarını ifade eder. Algılanan davranışsal kontrolün şekillenmesine davranışın performansını kolaylaştıran veya baskı altına alan faktörler neden olur (Kocagöz ve Dursun, 2010, s.140).

Politik Öz Yeterlilik

Öz-yeterlik, kişinin bir görevi tamamlama, iş yapma veya belirli bir ortamda başarılı olma yeteneğine sahip olduğu güven veya inançtır ve dört faktörle artırılabilir: kişisel başarı, rol modelleme, ikna ve uyarılma (Druckman ve Bjork,1994, s.173-206; Yiu ve diğerleri, 2012). Öz-yeterlik, bir kişinin ne tür faaliyetler veya görevler üstleneceğini belirleme konusundaki öngörücü gücü nedeniyle özellikle ilgi çekicidir. Bir kişinin bir faaliyetle ilgili etkinlik düzeyi ne kadar yüksek olursa, o etkinliği sürdürme olasılığı o kadar yüksektir (Caprara ve diğerleri, 2009, s.1002-1020). Öz-yeterlik birçok bağlamda kapsamlı bir şekilde incelenmiştir, ancak bu analizlere özel ilgi duyulmasının nedeni politik öz-yeterliliktir. Politik öz-yeterlilik, bireyin politik alanda eyleme geçmeyi ve bu eylemlerini devam ettirmesini sağlayan kişisel yeteneklerine dair inancı olarak tanımlanmaktadır. 1954 yılında Campbell, Gurin ve Miller tarafından kavramsallaştırılan politik öz yeterlilik, bireyin vatandaşlık görevlerini yerine getirmesine yardımcı olan, politik süreçler üzerinde etkili olmasına olanak sağlayan, kendisinde var olduğunu veya var olacağına inandığı politik yeteneklerine ilişkin inançları olarak tanımlanabilmektedir. Kişinin politik sistemlere karşı kendi yeterliliği hakkında ulaştığı yargılara ise algılanan politik öz-yeterlilik denmektedir (Caprara ve diğerleri, 2009).

Politik öz yeterlilik, eğitim düzeyi, politik bilgi, sosyo-ekonomik durum gibi sosyal ve demografik faktörlerden etkilenmektedir. Eğitimi, sosyo-ekonomik düzeyi ve politik bilgi seviyesi yüksek bireylerin politik öz-yeterlilik düzeyi, eğitimi, sosyo-ekonomik ve politik bilgi düzeyi düşük olan bireylere göre daha yüksektir (Uğur ve Akın, 2015). Politik yeterliliği yüksek kişiler, toplumsal olaylarda yer alma, oy verme, imza toplama ya da gazetede yazma gibi demokratik toplumlarda meydana gelen aktivitelere katılmaya daha gönüllüken, politik yeterliliği düşük olan kişiler, tüm bu eylemlere karşı ilgisiz ve politik eylemsizliğe daha yatkınlardır (Nabatchi, 2007; Newhagen, 1994a; Pingree, 2008; Aktaran; Bingöl, 2015, s.129-137).

Dijital Aktivizm

İnternetin ve sosyal medya araçlarının kullanımının yaygınlaşması ile geleneksel toplumsal hareketler, dijital aktivizm ile yeni bir boyut kazanmıştır. Dijital aktivizm yeni bir durum olup keskin sınırlarla çevrilmiş bir çerçevesi bulunmamaktadır. Ricketts dijital aktivizmi, aktivistlerin kullanımı kolay ve geniş tabanlı dijital ağlardan faydalanmaları olarak tanımlarken; geleneksel aktivizm ile farkını ve kullanım yerini belirtmek için dijital aktivizm kavramını kullanmıştır (Ricketts,2012 s.186). Genel anlamda toplumdaki değişim isteği ile bilinçli yapılan eylemler aktivizm olarak adlandırılırken, web tabanlı dijital platformda yapılan aktivizm “dijital aktivizm” olarak ifade edilebilir.

Karatzogianni dijital aktivizmi, gücü elinde bulunduran devlet ve sermaye gruplarının dışında baskı grubu oluşturan sivil toplum kuruluşları ve bireylerin toplumda sorun haline gelen durumların çözümü için toplumsal bir hareketi meydana getirmek ve siyasi yapılara baskı oluşturarak katkıda bulunmak için dijital ağlar üzerinden gerçekleştirdikleri aktiviteler olarak tanımlamıştır (Karatzogianni, 2015).

Svitanides, her ne kadar tanımı ve insanlığa etkisi net olarak yapılmamışsa da dijital aktivizmi üç grupta incelemiştir. Bunlar, iyimserler, kötümserler ve tutarlılardır. İyimserler için toplumdaki dijitalleşmenin yaygınlaşması ile bireyler ve gruplar rahatsızlık duydukları olaylar karşısında bireysel ve kollektif olarak hareket etme özgürlüğünü ellerinde tutarken otoriter rejimleri yumuşatma eğilimine sahip

olabilecektir. Kötümserler için ise, izlenebilirliği kolay olan dijital ağlar otoriter rejim ya da gruplar tarafından kontrol altına alınarak otoriter rejimler ya da terör grupları gibi topluluklarca art niyetli kullanılabilir. İyimsenlik görüşüne göre sağlanan özgürlük alanı, kötümserler için riskli bir alana dönüşmektedir. Son olarak tutarlılar ise dijital aktivizmin iletişimsel boyutu ile ilgilenmektedirler. Onlara göre mobilizasyon, acil çağrılar, etkinlikler, SMS gönderilmesi gibi geleneksel aktivizm ile maliyetli ve yüksek performanslı işler çevrimiçi olarak daha kolay ve işlevsel yapılabilmektedir (Svitanides'den Aktaran Turhan, 2017:29).

Dijital aktivizmin sınırları belirlenmemesi nedeni ile üzerine yapılan yorumların da netlik kazanmaması günümüz için olağandır. Bu durum kavramın zamandan bağımsız aktif kullanıcılarının dijital ağlardaki çıktıkları ile gelişimini sürdürerek şekilleneceğini göstermektedir.

Slaktivizm

Slaktivizm kavramı, “iyi hissetme, sırt okşama...” ile karakterize edilir, çünkü slaktivizm genellikle bir sorunun çözümünde seferberlik ve / veya kanıtlanabilir bir etki olmaksızın minimum zaman ve çaba gerektirir (Glenn, 2015, s.82). Slaktivizmin eleştirilere maruz kalmasının başında emeksiz ve çabasız bir dijital aktivizm türü olması gelir. Slaktivizm, bireylerin “öfkelerini bilgisayar ekranıyla sınırlandırdıkları” ve protestolara desteklerini çevrimiçi katılımı sınırladıkları düşük maliyetli, düşük riskli katılımı ifade eder (Bastos ve diğerleri, 2015, s.322).

Günümüz tanımı ile ilk olarak Morozov (2009) tarafından icra edilen Slaktivizm çevrimiçi/ dijital aktivizmin tembel/ miskin aktivisti anlamına gelir ve çoğu zaman “bireylerin çevrimiçi bir dilekçeye veya sosyal medyadaki aktivizm sayfalarına tıklama kolaylığını ve böylece yardım ediyormuş hissine kapılmayı da ifade eder” (Fatkin ve Lansdown, 2015, s.581). Slaktivizm, vücudunuzda veya aracınızda çeşitli biçimlerde politik mesajlar taşımak, Facebook gruplarına katılmak veya Instagram’da post paylaşmak ya da Twitter’da hashtag’e katılmak veya kısa vadeli boykotlara katılmak gibi başka ifadeler de alabilir.

İnternet tabanlı erişim kolaylığı, siyasi katılımın genel düzeyinde ve etkililiğinde mutlaka bir iyileşmeye yol açmaz. Bazı çevrimiçi politik etkinliklerin etkililiği konusundaki endişeler araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir (Hindman, 2009, s.1- 19; Shulman, 2009, s.23-53). Slaktivizme getirilen eleştiriler, internet faaliyetleriyle sınırlı olmamakla birlikte, eleştiriler genellikle bu ortamın sunduğu katılım olanaklarıyla bağlantılıdır, bu da vatandaşların nispeten daha kolay siyasi katılım biçimlerine katılmalarını sağlar (Coleman ve Blumler, 2009, s.117). Bazı düşük maliyetli çevrimiçi eylemlerin (çevrimiçi dilekçe imzalama veya Facebook gruplarına katılma) sonraki “anamlı eylemi” engelleyen destek gösterimleri olduğuna dair kanıtlar vardır (Kristofferson ve diğerleri, 2014, s.1149- 1166). Eleştirmenlere göre slaktivizmin kullandığı araçlar ve sonuçlar siyasi hedeflere ulaşmak için yetersizdir. Coleman ve Blumler, internet kampanyalarının karşılaştığı bir dizi soruna dikkat çekerek zorlukları özetlemektedir. Çevrimiçi ağlar kurumsal siyasetten kopuktur, bu da yetkilileri kontrol edemeyebilecekleri anlamına gelir. Dahası, çevrimiçi aktiviteler bazen anlaşılması zor ve geçicidir, yani resmi karar verme gündemine asla ulaşamazlar (Coleman ve Blumler, 2009, s.117).

“Slaktivizm” (Morozov, 2009), "koltuk aktivizmi" (Gladwell, 2010) ve "hashtag aktivizmi" (Augenbraun, 2011) sosyal medya aktivizminin ilk eleştirilerini yansıtan etiketlerdir. Bu eleştiriler sosyal medya aktivizminin toplumsal değişim için etkisiz olduğunu iddia etmekte ve bunun yerine sadece bizi iyi hissettirmektedir. Bu argümanın doğasında var olan birkaç varsayım: sosyal medya aktivizmi sadece bir butona tıklanıldığında anlaşılır; böyle küçük bir eylem olarak, etkisiz olmalıdır ve iyi hissetmek aktivizmde etkili rol oynamaz.

Bazı akademisyenler sosyal medyanın “önemli bir kalıcı etki” üretmediğini iddia ediyorlar çünkü çevrimiçi aktivizm zayıf bağ ilişkilerine bağlıyken, anlamlı aktivizm güçlü bağlara sahip, sağlam, organizasyonel bir yapı gerektiriyor (Morozov, 2010, aktaran Fatkin ve Lansdown, 2015, s.581). Geleneksel aktivizmde kişiler birey olarak varlık oluşturduğundan, aktivizm grubunun içinde gerçek bağ oluştururken, sosyal medya aracılığı ile yapılan dijital aktivizmde kişilerin gerçekliğinin

sorgulanabileceği gibi etkileşimde buldukları olay ve durumlar için de samimiyetleri ve asıl amaçları sorgulanabilir.

Bununla birlikte, bilimsel alanda ortaya çıkan tartışmalar, dijital bağlantının vaat ve etkisini sorgulayıp bazılarının sosyal medyanın, bireylerin yerinde katılımını sınırladığını ve sosyal medya faaliyetlerine katılarak “tembel” bir aktivizm biçimi olan slaktivizme karışma potansiyeli nedeni ile aktivizmi engelleyebileceğini öne sürüyor (Harlow ve Guo, 2014, s.473). Araştırmacılar, bir protestoya katılımın (yerinde katılım veya destek şeklinde) bir protestonun başarısı için kritik olduğunu savunmaktadır (Bastos ve diğerleri, 2015; Harlow ve Guo, 2014, s.473). Sosyal medya platformlarındaki aktivizm “daha az anlamlı aktivizm” olarak tanımlanmıştır, çünkü yerinde katılım veya fiziksel destek (yani gerçek aktivizm) şeklinde takip önemlidir (Harlow ve Guo, 2014, s.473).

Bu nedenle, sosyal medyanın etkinliğine karşı yapılan tartışmalar, organizasyon ve yüz yüze etkileşim olmadan sosyal medyanın bir protesto hareketini sürdürmek için yeterli olmadığını ve onları protestocunun “çekişme repertuarındaki” birçok araçtan biri haline getirdiğini öne sürüyor (Olorunnisola ve Martin, 2013, s.279). Çevrimiçi faaliyetlerin diğer yüz yüze faaliyetlerle ne kadar bütünleştirilebileceği göz önüne alındığında, sosyal medyanın bir protestodaki etkinliğinin kanıtlanması zordur (Hacıyakupoglu ve Zhang, 2015, s.462).

Slaktivizme yapılan eleştirileri savunanlar, aynı zamanda kullanıcıların çevrimiçi eylemlerinin gerçekliğini sorgulayarak, bu politik davranışların kendi kendini tatmin etme veya narsisistik, kendini sunma niyeti tarafından yönlendirildiğini iddia ederler (Christensen, 2011, s.1-10; Morozov, 2009; 2011, s.201). Slaktivizm tartışmaların açıkça ortaya koyduğu gibi, internet aktivizminin eleştirisi iki temel konuyu içermektedir. Buna göre; internet faaliyetleri etkin olmadığı ve slaktivizm katılımcılarının başka faaliyetlerde bulunmadığı iddia edilmektedir.

Dijital aktivizm, dijital ağ teknolojileri ile doğruluğu ya da yanlışlığı için kaynağı doğrulanmamış olsa dahi her türlü bilginin yayılması ile kitleleri harekete geçirebilecek bir güce sahiptir. Bu gücün otoritenin üzerinde bir baskı unsuru oluşturarak demokrasiyi tesis edip edemeyeceği slaktivizm üzerinden tartışma konusudur. Slaktivizm ile dijital ağ teknolojileri üzerinden yapılan aktivizm hareketleri sosyal medya akışındaki gündemi birkaç saat işgalin ötesine geçemeyip sosyal medya kullanmayan bireylere ulaşamayabilmektedir. Eşini öldüren bir kişinin, sosyal medya platformlarında kadın cinayetlerine karşı tepki gösterdiği gönderilere rastlanması olayında gönderilen postlar kişinin eylemine herhangi bir şekilde yansımamıştır. Kişinin post gönderme eylemi slaktivizme örnek olarak gösterilebilirken, memur ve emeklilere yapılan zamların ardından toplumda oluşan memnuniyetsizliğin sadece bir tweet atılması ile bile olsa yüz binlerce kişi tarafından gün boyu dile getirilmesi devlet otoritesinin zam oranını arttırması ile sonuçlanmıştır. Evgeny Morozov (2009), slaktivizm olgusunu daha derinlemesine incelemek için uygun veri kaynaklarının geliştirilmesi ihtiyacından bahsederek slaktivizme ilişkin kendi tartışmasını bitirir. Verilen örneklerin de gösterdiği gibi slaktivist hareketlerin yer, zaman ve olay bağlamına göre sonuçları farklılık gösterebilmektedir. Yapılacak dijital aktivizm eylemlerinin bağlamının iyi analiz edilmesi ile dijital kullanıcıların slaktivist eylem yapması dahi başarıya katkı sağlayabilecektir.

KAVRAMSAL İLİŞKİLER

Slaktivizm ile Planlanmış Davranış Teorisi

Toplumsal olaylara sosyal medya aracılığı ile tepki gösterilmesinde slaktivizm eylemine katılım olsa da bu olayların duyurulması ve bir süre de olsa gündemde kalmasına destek olmak için slaktivizme katılım olarak görünen, beğeni, yorum ya da paylaşımlar bir niyet unsurunu barındırmaktadır. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bir "beğen" düğmesine tıklamak veya bir hashtag'i yeniden tweetlemek, geleneksel olarak bilinen toplu eylemlerin aksine çabasızsız görünüyor. Bununla birlikte, Lalonde ve Wright gibi teorisyenler genel olarak kolektif eylemi sadece bir eylem biçiminden ziyade niyet-temelli olarak tanımlarlar; ister tek başına isterse bir grupla gerçekleştirilsin, grup statüsüne fayda sağlayan bir eylemdir. Sosyal medyanın, kişinin fikrini ifade etmesinin ötesinde (bir etkinlikte veya mitingde destek) daha yüksek katılım düzeylerine katkıda bulunduğu fikrini göz ardı etmek de zordur (Lalonde ve diğerleri, 2002, s.83-102; Wright, 2009, s.859-879; Wright ve diğerleri, 1990, s.994-1003).

Sosyal medya aktivizminin yalnızca bizi iyi hissettirmeye hizmet ettiği yönündeki eleştirilerin özünde, 'iyi hissetmenin' aktivizmi motive etmede hiçbir amaca hizmet etmediği fikri vardır. Bununla birlikte, psikolojik bir perspektiften, aktivizmi güçlendirmenin bir yolu olarak bu olumlu duygular için teorik bir destek vardır. Bazı sosyal medya temelli aktivist çabalar örgütsel yapının bir gereklilik olmadığını göstermiş olsa da bu gibi durumlar “anamlı aktivizm”- yüz yüze etkileşim olarak adlandırılan şey için başka bir kritik faktörü gizleyebilir. (Bastos ve diğerleri, 2015, s.320-350; Hacıyakupoglu ve Zhang, 2015, s.450-466). Örneğin, öğrenme kuramında (Skinner, 1971, s.163) olumsuz sonuçların ardından gelen, olumlu sonuçlara çıkan davranışların tekrarlandığı ve takip edildiğinde olumsuz sonuçların önlediği iyi bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu nedenle, insanlar sosyal medya aktivizmine katıldıktan sonra kendilerini iyi hissedersen (olumlu sonuç), diğer aktivizm türlerine katılma niyetlerinin daha muhtemel olması beklenir.

H1: Davranışa yönelik niyetin slaktivizme pozitif etkisi vardır.

H2: Davranışa yönelik niyet, öznel norm ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

Bazı çevrimiçi aktivizm biçimlerini tembellik olarak nitelendiren eleştiriyi özetlemek gerekirse, bu eleştiri, geleneksel katılım biçimleri kadar etkili bir şekilde siyasi hedefleri ilerletme konusunda yetersiz olduğu düşünülen düşük çabalı etkinlikleri hedefler. Hashtag'e katılmak, Facebook hesabınızdaki profil resminizi bir gün, bir hafta veya bir ay boyunca değiştirmek de yeterli değildir. Slaktivistler geleneksel eylem türlerindeki gibi zahmetlere katlanmadan bu hedeflere gerçekten ulaşmak için gereken çabayı göstermeye isteksiz olarak görünürler. İnternet etkinliklerinin çevrimdışı katılım biçimlerinin yerine geçmesi için, bu etkinliklerin siyasi çıkarları ilerletmek için etkili yollar olması gerekir. Slaktivizme karşı sıklıkla dile getirilen eleştiri, faaliyetlerin amaçlanan hedeflere ulaşmada yetersiz olduğudur (Shulman, 2009, s.23-53; Morozov, 2009).

H3: Davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

Arnstein'in (1969) katılım merdiveni ile toplumsal katılım için önemli olanın “takip etme” ve “kas gücü/ enerji harcama” ile olduğunu ve bunların kişinin ifadesinin yani tokenizm/göstermelik katılımının üstünde olduğunu savunur. Bu nedenle, slaktivizmin eleştirilerinin altında yatan temel argümanları, sosyal medya platformlarının tembel bir aktivizm biçimini teşvik etmesi ve anlamlı sosyal değişim için uygun bir eylem yeri olmadığıdır (Fatkin ve Lansdown, 2015, s.581).

Ancak, bu kısıtlı işlemle uygulanan çevrimiçi eylemler kolay ve göstermelik görünse de gerçekte büyük sosyal yatırımlar gerektirmektedir. Örneğin, bağlantıları, videoları, makaleleri ve anları paylaşma yeteneği, popüler sosyal ağ sitelerinin önemli bir gücüdür ve kendi sosyal ve politik amaçları ile iletişimsel bir uygulama olarak teorize edilmiştir (Halupka, 2014, s.115-132).

H4: Davranışa yönelik niyet, algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

Sosyal medyadaki düşük çabayla politik davranışın cazibesi, çevrimiçi dijital benliğin kamusal doğası tarafından güçlendirilir. Farklı sosyal ağ sitelerinin hem içinde hem de arasında çevrimiçi olarak izleyicilerin çeşitli biçim değiştirmeleri göz önüne alındığında, kullanıcılar ağa bağlı ekranlar arasında imajlarını geliştirme aracı olarak hareket etmeye motive olurlar. (Morozov, 2009; 2011). Özünde, slaktivizm Olson'un (1971) serbest sürücü probleminin (free rider problem) modern bir tasviridir, çünkü vatandaşlar çevrimiçi kolay, mikro aktivizmin tatmini için çaba gerektiren (sokak aktivizmi/ yüz yüze aktivizm) aktivizmden kaçınırlar (Breuer ve Farooq, 2012, s.4; Christensen, 2012, s.1; Morozov, 2011, s.180). Morozov da slaktivizm kavramı ile genellikle kolayca gerçekleştirilen faaliyetlere atıfta bulunur, ancak slaktivizmde katılımcıların belirtilen siyasi hedeflere ulaşmaktan çok kendileri hakkında kendilerini iyi hissetmelerini sağlamada daha etkili olduğunu vurgular (Morozov, 2009).

H5: Davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

Politik Öz Yeterlilik ile Planlanmış Davranış Teorisi ve Slaktivizm İlişkisi

Bandura'ya göre öz-yeterlik, "insanların belirlenmiş performans türlerine ulaşmak için gerekli eylem planlarını organize etme ve uygulama yeteneklerine ilişkin yargılarını" ifade eder (Druckman ve Bjork, 1994, s.173-206). Ayrıca, ustalık deneyimleri, diğer insanların başarılı bir şekilde hareket ettiğini görmek veya olumlu geri bildirim almak gibi öz-yeterlik inançlarının gelişimini kolaylaştıran çeşitli kaynakları özetlemiştir (Bandura, 1995). PDT'nin içerisinde öz-yeterlik inançlarının önemi, algılanan davranışsal kontrol kavramına, daha doğrusu algılanan öz-yeterlik boyutuna yansımaktadır (Ajzen, 2002b).

Albert Bandura, Sosyal-Bilişsel Kuramda öz-yeterlilik kavramını, bireyin bir eylemi gerçekleştirmek için gerekli becerilere sahip olduğuna ilişkin inancı olarak tanımlar. Öz-yeterlilik bireyin karşılaşabileceği zorluklarda olayın üstesinden gelip gelemeyeceğine ilişkin kendine karşı duyduğu inancı, yani kendi hakkındaki yargısı olarak da adlandırılabilir (Senemoğlu, 2015, s.234). Bu tanım ile PDT'deki algılanan davranışsal kontrol faktörü benzerlik göstermektedir.

Özellikle PDT, (normatif, davranışsal ve kontrol) inançların davranışı belirlediğini göstermektedir. Kavramsal olarak, algılanan davranışsal kontrol, siyasal alandaki iç siyasal etkinliğe atıfta bulunan öz-yeterliğe karşılık gelir (Ajzen, 1991).

İnternet, medya platformlarının da katkısı ile insanların, doğrudan ve dolaylı olarak politika oluşturma süreçlerini etkileyebilecek vatandaşlık uygulamalarına katılmalarına olanak tanır. Bu teknolojilerin vatandaşlığı güçlendirmek için çeşitli siyasi faaliyetlere ve katılımlara olanak sağladığından, internetin siyaset ve siyasi iletişimin alanını değiştirdiği tartışmasız bir şekilde varsayılmaktadır. İnternet, sosyal hareketi başlatacak bir dayanışma ağı içinde vatandaşlar arasında yatay iletişimi yayan yeni bir akış alanı, yönetim şekli haline gelmiştir (Castells, 1999, s.12-13).

Yapılan bir araştırmada, çevrimiçi katılımcılara yöneltilen üç slaktivizm suçlaması incelenmiştir: katılımcıların resmi siyasetten kopuk oldukları ve bu nedenle siyasi sonuçları etkilemeyi amaçlamadıkları, daha etkili geleneksel faaliyetler yerine kolayca erişilebilen dijital etkileşim biçimlerini tercih eden üşengeç vatandaşlar oldukları ve siyasi sistemin işleyişini kavrayamamaları şeklindedir. Bu sonuçlar, sanal katılımcıların hem aktif hem de yetkin vatandaşlar olduklarında, internetin sivil katılım üzerindeki herhangi bir olumsuz etkisinden endişelenmek için daha az neden olduğunu göstermektedir. Bu anlamda, katılımcılara yönelik tembellik suçlaması yanlış gibi görünmektedir (Christensen, 2012, s.1-18).

H6: Politik öz yeterliliğin slaktivizme pozitif etkisi vardır.

H7: Politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmemektedir.

H8: Politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnternetin yaygınlaşması ve sosyal medya kullanıcılarının artması ile dünyada sokak aktivizmin yanına alternatif olarak konumlandırılan dijital aktivizm birçok alanda kullanılmaya başlamıştır. Birçok sivil toplum kuruluşunun, şirketin ve sivil kullanıcıların bulunduğu sosyal medya mecralarında toplumsal olaylarla ilgili rahatsızlıklarını ya da memnuniyetlerini dile getiren kullanıcıların tweet atmadaki motivasyonlarının kişisel tutum, norm, kontrol ve niyetlerinden ne kadar etkilendiği ve bu etkilenmeleri ile slaktivizme katılım arasında bir ilişkinin olup olmadığı ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda;

1. Twitter kullanıcılarının, tutum, öznel norm ve davranışsal kontrollerinin slaktivizme katılımı arasındaki ilişkinin belirlenmesi,
2. Twitter kullanıcılarının, tutum, öznel norm, davranışsal kontrol ve niyet aracı faktörü ile birlikte slaktivizme katılımı arasındaki ilişkinin belirlenmesi,

3. Twitter kullanıcılarının, tutum, öznel norm, davranışsal kontrol ve politik öz yeterlilik aracı faktörü ile slaktivizme katılımı arasındaki ilişkinin belirlenmesi,

Bu çalışma, Twitter gibi insanların bireysel söylemlerini dile getirdikleri bir sosyal mecrada toplumsal olaylar karşısında nasıl bir motivasyon içinde olduklarını ve motivasyonların slaktivizme katılım/ miskin aktivizm konusunda bir etkinin olup olmadığını ortaya çıkarması bakımında önemlidir. Kullanıcıların bir tweeti atarken bu tweetin toplumsal olayların çözümüne ya da kamuoyu oluşması konusunda bilgi sahibi olup olmadıklarını ölçmek bakımından da önemlidir. Politik öz yeterliliğe sahip bireylerin sosyal medyada slaktivizme katılım konusunda duruşlarını öğrenme bakımından da bu çalışma önem taşımaktadır.

Ana Kütle ve Örneklem

Bu araştırmada ana kütle Türkiye'deki Twitter Kullanıcıları oluşturmaktadır. Nisan/2020 itibari ile Türkiye'de 13.600.000 Twitter Kullanıcı bulunmaktadır (We Are Social, 2020). Araştırmada belirli özellikte örneklem seçilmemiştir. Gönüllü Twitter katılımcılardan 555 kullanıcı örnek kitlesi olarak belirlenmiştir. Bu verilere dayanarak;

n = Örneklem büyüklüğünü

N = ana kütledeki çalışan sayısını (13.600.000)

p ve q = Ana kütledeki homojenlik seviyesini (bu çalışmada 0,5 olarak belirlenmiştir)

t =Belirli bir anlamlılık seviyesinde, t tablosundan bulunan teorik değeri (1.96),

d =Olayın meydana gelme sıklığına göre kabul edilen \pm örnekleme hatasını (0.05) ifade etmektedir (Saruhan ve Özdemirci, 2016, s.198).

Anket verilerinin değerlerini $\frac{n = Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$ formülünde yerine koyduğumuzda;

$n = \frac{13.600.000 * 1.96^2 * 0.5 * 0.5}{[0.05^2 * (13.600.000 - 1)] + [1.96^2 * 0.5 * 0.5]}$ hesaplamasından

$n=384$ 'e ulaşılmıştır. Buna göre, anket sayısının (555) hesaplanan değerden (384) büyük olması, çalışmada gerekli örneklem sayısına ulaşıldığını gösterir.

Kullanılan Ölçekler ve İstatistiksel Yöntemler

Anketin birinci bölümünde demografik özellikler bulunmaktadır. Ankete katılan Twitter kullanıcılarına yaş, cinsiyet, öğrenim durumu ve Twitter kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Anketin üçüncü bölümünde Politik öz-yeterlilik, siyasete ve siyasi sisteme uygulanan öz-yeterliliğin bir ölçüsüdür. Bu çalışmada, politik öz-yeterlilik Pingree, Hill ve McLeod'in (2013) sekiz maddelik Likert ölçüsü (1 = kesinlikle 5 = kesinlikle katılmıyorum) kullanılarak işlevselleştirilmiştir. Orijinal güvenilirlikle uyumlu olarak, Cronbach'ın alfa orta ila güçlü güvenilirliğini gösterdi ($M = 24,78$, $\alpha = 0,80$). Bu anket 5 likert ölçek kullanılmıştır.

PDT'nin altında yatan süreci işlevselleştirmek için bir dizi alt ölçek kullanılmıştır; bu alt ölçekler: davranışa yönelik tutumlar, öznel normlar, algılanan davranışsal kontrol, davranışsal niyet ve slaktivizm ölçekleridir. Araştırmada kullanılan PDT ile ilgili ölçekler, Muzaffar, Chapman-Novakofski, Castelli, Scherer (2014) tarafından tip 2 diyabet riskli davranışları azaltmada davranışsal niyeti test etmek için kullanılan Ajzen'in PDT'ye dayanmaktadır. Ölçeklerin konusu sağlık ile ilgili davranışlara yönelik sorular, Aaron Noland'ın 2019 yılına ait çalışması ile slaktivizm ile ilgili sorularla değiştirilerek test edilmiştir. PDT ölçeklerinin her biri için, PDT'nin ölçeklerinin kullanıldığı önceki araştırmalarla tutarlı olarak 0.740 ila 0.870 arasında güçlü güvenilirlik puanları bildirmişlerdir (Lautenschlager ve Smith, 2007; Rhodes, Macdonald ve McKay, 2006). Anketin tamamı çalışmanın ekinde gösterilmiştir. Davranışa Yönelik Amaç, Davranışa Yönelik Tutum, Öznel Norm ve Algılanan Davranışsal Kontrol ölçekleri için 5'li likert ölçek kullanılmıştır.

Araştırma katılımcılarının %34,95'i erkek, %65,05'i kadındır. Yaş dağılımları ise %43,06'sı 18-24 yaş arasında, %42,88'i 25-34 yaş arasında, %7,21'i 35-44 yaşları arasında, %4,86'sı 45-54 yaşları arasında, %1,96'sı 55-64 yaşları arasında iken 65 yaş üstünde hiçbir katılımcı bulunmamaktadır. Twitter kullanıcılarının %0,18'i ilkökul, %1,08'i ortaokul, %11,35'i lise, 6,85'1 ön lisans, %55,86'si lisans, %24,68'i ise yüksek lisans veya doktora mezunudur.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan tüm ölçek ve alt ölçeklerin ve çalışmanın güvenilirliği Cronbach's Alpha tekniği ile test edilmiştir. Politik öz yeterlilik ölçeğinde; Cronbach's Alpha değeri 0,702, Davranışa yönelik tutum ölçeğinde 0,745, Öznel norm ölçeğinde 0,890, Algılanan davranışsal kontrol ölçeğinde; Cronbach's Alpha değerinin 0,840, Davranışsal niyet 0,834, Slaktivizm ölçeğinde ise Cronbach's Alpha değeri 0,853 olarak bulunmuştur.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Envanterlere İlişkin Cronbach's Alpha Değerleri

Envanterler	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	Cronbach's Alpha
Politik Öz Yeterlilik	Politik Öz Yeterlilik	48,060
	Davranışa Yönelik Tutum	79,652
Planlanmış Davranış Teorisi	Öznel Norm	75,321
	Algılanan Davranışsal Kontrolü	86,204
	Davranışa Yönelik Niyet	60,386
Slaktivizm	Slaktivizm	69,611

Faktör Analizleri

Araştırmada, politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum, öznel norm, algılanan davranışsal kontrol, davranışa yönelik niyet ve slaktivizm kavramlarının boyutlarının belirlenmesi için kullanılan ölçeklerin faktör analizleri yapılmıştır. Politik öz yeterlilik KMO değeri 0,741, davranışa yönelik tutum KMO değeri 0,500, öznel norm KMO değeri 0,826, algılanan davranışsal kontrol KMO değeri 0,500, davranışa yönelik niyet KMO değeri 0,779 ve slaktivizm KMO değeri 0,798 olarak bulunmuştur. Tablo 5:2'de KMO ve Bartlett's Test Sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. KMO ve Bartlett's Test Sonuçları

KMO and Bartlett's Test	Politik Öz Yeterlilik	Davranışa Yönelik Tutum	Öznel Norm	Algılanan Davranışsal Kontrol	Davranışa Yönelik Niyet	Slaktivizm
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,741	,500	,826	,500	,779	,798
Approx. Chi-Square	578,226	239,458	1297,468	410,470	1097,838	994,283
Bartlett's Test of Sphericity	10	1	6	1	10	6
Sig.	,000	,000	,000	,000	,000	,000

Davranışa yönelik tutum faktör analizi sonuçları

Davranışa Yönelik Tutum ölçeği için gerçekleştirilen ilk faktör analiz sonucunda 15. soru sorunun açıklayıcılık oranı 0,500'ün altında kaldığından ölçekten çıkarılmıştır ve faktör analizi tekrar yapılmıştır. Yapılan 2. faktör analizinden sonra tüm sorular tek faktör altında toplanmıştır. Daha sonra güvenilirlik testi yapılmıştır ve güvenilirliği bozan herhangi bir soruya rastlanmamıştır. Davranışa yönelik tutum faktörü güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha 0,745 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Davranışa Yönelik Tutum Faktör Analizi Sonuçları

Algılanan Davranışsal Tutum	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)
-----------------------------	------	---------	-------------------------------------	---------------------------------

13	Benim için savunduğum görüşleri ya da toplumsal sorunlara ilişkin mesajları paylaşmak önemlidir.	3,724	1,055	79,652	0,745
14	Benim için sosyal medyada bir şeyi savunmak ya da toplumsal sorunlarla ilgili kampanyalara katılmak önemlidir.	3,533	1,054		
Ölçekten Çıkarılan Sorular					
15	İnsanlar sosyal medyayı aktivizm (eylemler için) ya da toplumsal konular için kullanmamalıdır.				

Öznel norm faktör analizi sonuçları

Öznel norm ölçeği için gerçekleştirilen ilk faktör analizinde tüm sorular tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu neden ile güvenilirlik testine geçişmiş ve güvenilirliği bozan herhangi bir soruya rastlanmamıştır. Öznel norm faktörü güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha 0,890 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4. Öznel Norm Faktör Analizi Sonuçları

Öznel Norm	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)	
16	Arkadaşlarım, benim toplumsal sorun ya da sosyal medya savunuculuğu yapan gönderileri beğenmemi olumlu karşılıyor.	3,273	0,819		
17	Arkadaşlarım, toplumsal sorun veya sosyal medya savunuculuğu gönderileri paylaşmamı veya retweetlememi olumlu karşılıyor.	3,320	0,804	75,321	0,890
18	Arkadaşlarım, toplumsal sorun veya sosyal medya savunuculuğu yapan Twitter hesaplarımı takip etmemi olumlu karşılıyor.	3,318	0,781		
19	Arkadaşlarım, toplumsal sorunlarla ilgili yorumlarıma veya sosyal medya savunuculuğu hakkındaki gönderilerime olumlu bakıyor.	3,344	0,798		

Algılanan davranışsal kontrol faktör analizi sonuçları

Algılanan davranışsal kontrol ölçeği için gerçekleştirilen ilk faktör analizinde tüm sorular tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu neden ile güvenilirlik testine geçişmiş ve 20. Sorunun güvenilirliği bozduğu görülmüştür ve 20. Soru çıkartılarak faktör analizi yenilenmiştir. Yenilenen faktör analizi sonucunda yine tüm soruların tek faktör altında toplandığı görüldüğünden güvenilirlik testi yapılmıştır. Güvenirlik testi sonucunda 21. sorunun güvenilirliği bozduğu tespit edilmiştir ve 21. Soru anketten çıkarılmıştır. 3. Kez faktör analizi yenilenmiştir. Tekrarlanan faktör analizi sonucunda tüm sorular tek faktör altında toplanmıştır. Bu neden ile güvenilirlik testi yapılmıştır ve algılanan davranışsal kontrol faktörü güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha 0,840 olarak belirlenmiştir.

Tablo 5. Algılanan Davranışsal Kontrol Faktör Analizi Sonuçları

Algılanan Davranışsal Kontrol	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)	
22	Sosyal medya savunuculuğuna ya da toplumsal konularda kampanyalara katılıp, katılmamak benim kontrolümdedir.	3,994	0,865	86,204	0,840
23	Sosyal medya savunuculuğunu veya toplumsal sorun mesajlarını yayıp, yaymamak benim kontrolümdedir.	3,897	0,886		
Ölçekten Çıkarılan Sorular					
20	Başkalarının hayatlarında olumlu değişiklik yapıp, yapmamak benim kontrolümdedir.				
21	Kamusal politikaların değişmesine yardım edip, etmemek benim kontrolümdedir.				

Davranışa yönelik niyet analizi sonuçları

Davranışa yönelik niyet ölçeği için gerçekleştirilen ilk faktör analizinde tüm sorular tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu neden ile güvenilirlik testine geçilmiş ve güvenilirliği bozan herhangi bir soruya rastlanmamıştır. Davranışa yönelik niyet faktörü güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha 0,834 olarak belirlenmiştir.

Tablo 6.Davranışa Yönelik Niyet Faktör Analizi Sonuçları

Davranışa Yönelik Niyet	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)
24 Aynı fikirde olduğum bir sosyal medya gönderisini beğenir ya da sık kullanılanlarıma eklerim.	3,980	0,829		
25 Aynı fikirde olduğum bir sosyal medya gönderisini paylaşır veya retweetlerim.	3,738	0,984		
26 Aynı fikirde olduğum mesajla ilgili bir hashtag'e katılırım.	3,461	1,059	60,386	0,834
27 Aynı fikirde olduğum bir gönderiye yorum yaparım.	3,160	1,098		
28 İlgimi çeken bir gönderiye yorum yapar ya da profilimde paylaşırım.	3,558	1,056		

Politik öz yeterlilik faktör analizi sonuçları

Yapılan ilk faktör analizi sonucunda tüm sorular 3 faktör altında toplanmıştır. 5. soru tek faktör altında kaldığından ölçekten çıkarılmıştır. İkinci faktör analizi sonucunda, tüm sorular 2 faktör altında toplanmıştır. 6. sorunun açıklayıcılık oranının 0,500'ün altında olmasından dolayı ölçekten atılmıştır. Sonrasında tekrar faktör analizi yapılmıştır ve tüm sorular tek faktör altında toplanmıştır. Sonrasında yapılan güvenilirlik testi ile 8. Soru güvenilirliği bozduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Tekrar faktör analizi tekrarlandığında, açıklayıcılık oranı 48,060 çıkmıştır ve 1 faktörden oluştuğu gözlemlenmiştir. Politik öz yeterlilik faktörünün güvenilirlik testi sonucunda toplam Cronbach's Alpha 0,702 olarak belirlenmiştir.

Tablo 7.Politik Öz Yeterlilik Faktör Analizi Sonuçları

Politik Öz Yeterlilik	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)
7 Sıradan insanlar hükümeti etkileyebilir.	3,299	1,195		
9 Kamu politikalarını etkilemek konusunda yeterli niteliklere sahip olduğumu düşünüyorum.	3,236	1,045		
10 Kamu politikalarıyla ilgili görüşlerimin, kamu görevlilerine kamu sorunlarıyla ilgili etkin karar vermede yardımcı olabileceğine inanıyorum.	3,360	1,008	48,060	0,702
11 Fırsat verilirse, kamu görevlilerini etkileyecek düzeyde bir iş yapabileceğimi düşünüyorum.	3,634	0,986		
12 Vatandaşların kamu politikalarını etkilemesine izin verildiği ölçüye kadar, benim çabalarım da etkili olacaktır.	3,700	0,858		
Ölçekten Çıkarılan Sorular				
5 Benim gibi insanların hükümetin ne yaptığı hakkında söyleyecek sözü yoktur.				
6 Kamu görevlilerinin benim gibi insanların ne düşündüğünü önemsediklerini sanmıyorum.				
8 Kamu görevlileri sıradan insanların ne düşündüğüne önem verir.				

Slaktivizm analizi sonuçları

Slaktivizm ölçeği için gerçekleştirilen ilk faktör analizinde tüm sorular tek faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu neden ile güvenilirlik testine geçilmiş ve güvenilirliği bozan herhangi bir soruya

rastlanmamıştır. Slaktivizm faktörü güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha 0,853 olarak belirlenmiştir.

Tablo 8.Slaktivizm Faktör Analizi Sonuçları

Slaktivizm	Ort.	Std. S.	Faktörün Açıklayıcılığı (Varyans) %	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)
29 Sosyal medya savunuculuğuyla ilgili bir gönderiyi (postu) veya tweeti favorilerime ekledim.	2,868	1,087		
30 Toplumsal sorun mesajlarını ya da sosyal medya savunuculuğu ile ilgili mesajları retweetledim veya paylaştım.	2,877	1,064	69,611	0,853
31 Sosyal medya savunuculuğu ya da toplumsal sorunlarla ilgili bir hashtag'e katıldım.	2,664	1,017		
32 Sosyal medya savunuculuğu veya toplumsal sorunlarla ilgili tweetlere yorum yaptım.	2,401	1,031		

Regresyon Analizleri

Regresyon analizinde ilk olarak, bağımsız değişkenler olan politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün bağımlı değişken olan davranışa yönelik niyete etkisi analiz edilecektir. Daha sonra ise bağımsız değişken olan politik öz yeterlilik, algılanan davranışsal kontrol ve davranışa yönelik niyetin bağımlı değişken olan slaktivizme etkisini belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 9.Davranışa Yönelik Niyetin, Slaktivizme Etkisi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	F
(Constant)	0,595(a)	0,354	0,353	302,656
	B	Beta	t	Sig
	0,326	0,595	2,327	0,02
Davranışa Yönelik Niyet	0,664		17,397	0

*Bağımlı Değişken: Slaktivizm $p < 0,05$

H1: davranışa yönelik niyetin slaktivizme pozitif etkisi vardır.

Davranışa yönelik niyetin, slaktivizme pozitif etkisi vardır ve istatistiksel olarak anlamlıdır (sigma değeri= $p=,020 < 0,05$ olduğu için anlamlıdır). Slaktivizmin %35,4'ünü, davranışa yönelik niyet tarafından açıklanmaktadır ($r=0,595$, $r^2=0,354$). Ve araştırma modeli; “(slaktivizm)= $0,326+0,664*$ (davranışa yönelik niyet)” biçimindedir. Bu bulgulara göre, H1 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 10.Öznel Normun, Slaktivizm ile Olan İlişkisinde Davranışa Yönelik Niyetin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						
Öznel Norm	1,289	7,561	0,12	0,113	71,817	0
Bağımsız Değişkenler						
Öznel Norm	0,427	8,474				
Öznel Norm	-0,03	-0,188				
Davranışa Yönelik Niyet	0,169	3,674	0,37	0,254	161,5	0
Davranışa Yönelik Niyet	0,608	14,91				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p < 0,05$

H:2 Davranışa yönelik niyet, öznel norm ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir. Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada davranışa öznel normun değişkeni modelde yer almıştır. Öznel norm, yalnız başına modelde yer aldığı slaktivizmin % 11,5'ini

açıklamaktadır. İkinci aşamada ise davranışa yönelik niyet eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($r^2=0,367$; $\delta r^2=25,20$; $p=0,000$). Böylece modele davranışa yönelik niyet eklenmesi sonucu %25,20'lik bir değişimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulgulara göre, H2 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 11. Davranışa Yönelik Tutum, Slaktivizm ile Olan İlişkinde Davranışa Yönelik Niyetin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	1,342	9,9	0,163	0,161	107,691	0
Bağımsız Değişkenler	0,375	10,377				
Davranışa Yönelik Tutum	0,024	0,157	0,381	0,379	194,157	0
Davranışa Yönelik Niyet	0,169	4,913				
	0,577	13,934				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p<0,05$

H3: Davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir.

Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada davranışa yönelik tutum değişkeni modelde yer almıştır. Davranışa yönelik tutum, yalnız başına modelde yer aldığı slaktivizmin %16,3'ünü açıklamaktadır. İkinci aşamada ise davranışa yönelik niyet eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($r^2=0,381$; $\delta r^2=21,8$; $p=0,000$). Böylece modele davranışa yönelik niyet eklenmesi sonucu %21,8'lik bir değişimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulgulara göre, H3 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 12. Algılanan Davranışsal Kontrolün, Slaktivizm ile Olan İlişkinde Davranışa Yönelik Niyetin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						
Algılanan Davranışsal Kontrol	2,286	12,464	0,01	0,008	5,389	0
Bağımsız Değişkenler	0,106	2,321				
Algılanan Davranışsal Kontrol	0,292	1,574	0,354	0,351	151,11	0
Davranışa Yönelik Niyet	0,663	17,146				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p<0,05$

H4: Davranışa yönelik niyet, algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir. Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada algılanan davranışsal kontrolün değişkeni modelde yer almıştır. Algılanan davranışsal kontrol, yalnız başına modelde yer aldığı slaktivizmin %1,00'ini açıklamaktadır. İkinci aşamada ise davranışa yönelik niyet eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($r^2=0,354$; $\delta r^2=34,40$; $p=0,000$). Böylece modele davranışa yönelik niyet eklenmesi sonucu %34,40'lık bir değişimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulgulara göre, H4 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 13. Davranışa Yönelik Tutum, Özel Norm ve Algılanan Davranışsal Kontrolün Slaktivizm ile Olan İlişkinde Davranışa Yönelik Niyetin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	0,301	7,969	0,207	0,202	47,819	0
Özel Norm	0,273	5,167				
Algılanan Davranışsal Kontrol	0,024	0,571				
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	0,147	4,15				

Öznel Norm	0,126	2,636	0,389	0,384	87,391	0
Algılanan Davranışsal Kontrol	-0,012	-0,316				
Davranışa Yönelik Niyet	0,548	12,8				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p < 0,05$

H5: Davranışa yönelik niyet, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir. Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün değişkeni modelde yer almıştır. Davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün modelde yer aldığı slaktivizmin %20,7’sini açıklamaktadır. İkinci aşamada ise davranışa yönelik niyet eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($r^2=0,389$; $\delta r^2=18,2$; $p=0,000$). Böylece modele davranışa yönelik niyetin eklenmesi sonucu %18,2’lik bir değişimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulgulara göre, H5 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 14. Politik Öz Yeterliliğin, Slaktivizme Etkisi

Model	R	R Square	Adjusted R Square	F
	0,165(a)	0,027	0,26	15,568
	B	Beta	t	Sig
(Constant)	1,982	0,165	10,637	0
Politik Öz Yeterlilik	0,209		3,946	0

*Bağımlı Değişken: Slaktivizm $p < 0,05$

H6: Politik öz-yeterliliğin slaktivizme pozitif etkisi vardır.

Politik öz yeterliliğin, slaktivizm pozitif etkisi vardır ve istatistiksel olarak anlamlıdır (sigma değeri= $p=,020 < 0,05$ olduğu için anlamlıdır). Slaktivizmin %2,70’ini, politik öz yeterlilik tarafından açıklanmaktadır ($r=0,165$, $r^2=0,027$). Ve araştırma modeli; “(slaktivizm)=1,982+0,209* (politik öz yeterlilik)” biçimindedir. Bu bulgulara göre, H6 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 15. Davranışa Yönelik Tutumun, Slaktivizm ile Olan İlişkisinde Politik Öz Yeterliliğin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	1,342	9,9	0,163	0,161	107,691	0
	0,375	10,377				
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	1,135	5,85	0,166	0,163	55,075	0
Politik Öz Yeterliliği	0,76	1,49				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p < 0,05$

H7: Politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmemektedir. Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada davranışa yönelik tutum değişkeni modelde yer almıştır. Davranışa yönelik tutum, yalnız başına modelde yer aldığı slaktivizmin %16,3’ünü açıklamaktadır. İkinci aşamada ise politik öz yeterlilik eklenmiş ve model anlamlı bulunmuştur ($r^2=0,166$; $\delta r^2=0,003$; $p=0,000$). Böylece modele politik öz yeterlilik eklenmesi sonucu %0,003’lük bir değişimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bu değişim istatistiksel açıdan anlamlı olmadığından politik öz yeterliliğin bu modelde aracı rol olarak etkisinin bulunmadığını söyleyebiliriz. Bu bulgulara göre, H7 hipotezimiz desteklenmektedir.

Tablo 16. Davranışa Yönelik Tutum, Öznel Norm ve Algılanan Davranışsal Kontrolün, Slaktivizm ile Olan İlişkisinde Politik Öz Yeterliliğin Moderatör Rol Değişken Analizi

	B	T	R2	Düz. R2	F	P
Bağımsız Değişkenler						

Davranışa Yönelik Tutum	0,301	7,969				
Öznel Norm	0,273	5,167	0,207	0,202	47,819	0
Algılanan Davranışsal Kontrol	0,024	0,571				
Bağımsız Değişkenler						
Davranışa Yönelik Tutum	0,293	7,549				
Öznel Norm	0,27	5,109	0,28	0,202	36,047	0
Algılanan Davranışsal Kontrol	0,017	0,401				
Politik Öz Yeterlilik	0,045	0,887				

* Bağımlı değişken “Slaktivizm”, $p < 0,05$

H8: Politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm arasındaki ilişkide moderatör rolü üstlenmektedir. Moderatör değişkenle regresyon analizinde ilk aşamada davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün değişkeni modelde yer almıştır. Davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolün modelde yer aldığı slaktivizmin %20,7’sini açıklamaktadır. İkinci aşamada ise politik öz yeterliliğin eklenmesi sonucu bir değişiklik görülmemiştir. Bu neden ile moderatör rolde olan politik öz yeterlilik, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizm ilişkisinde moderatör rol üstlenmemektedir. Bu bulgulara göre, H8 hipotezimiz desteklenmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal medya platformlarının kullanımı günden güne artarken, dünya vatandaşı olarak maruz kaldığımız uluslararası pandemi nedeniyle insanların bu tür mecraları daha fazla kullandıklarını söylemek kaçınılmaz (Hürriyet.com.tr, 2020). İnsanlar evlerinde olduklarında toplumdaki sorunların bittiğini söyleyemeyiz. Toplumsal sorunlar ya da bireysel örneklerden yola çıkarak toplumların tepkisini çeken olayların pandemi sürecinde de devam ettiğini insanlık olarak deneyimlemiş olduk.

Türkiye bazında baktığımızda, bu dönemde en fazla kadın cinayetleri ve hayvanlara uygulanan şiddetin gündeme geldiğini, gündemi takip etmeyen bireyler bile söyleyebilir. Bireylerin internet aracılığı ile sosyal medya platformlarına ulaşımı, her bir bireyin haber kaynağı ve alıcısı durumunda olmasını sağladı. Sosyal medyanın, insanların olaylardan çok hızlı hatta canlı canlı bilgi sahibi olmasının yolunu açması ile sosyal medya kullanıcılarının olaylara sosyal medya üzerinden tepki göstermesi, yetkilere çağrıda bulunulması ve sorun yaşanan konular hakkında bir şeyler yapılması konusunda tepki göstermesi kolaylaştı.

Araştırmamızın konusunu oluşturan slaktivizme katılım da tam bu durumda meydana gelmektedir. Twitter kullanıcıları üzerinden yaptığımız araştırmamızda, bir olay hakkında tweet atması, bir tweeti beğenmesi veya retweetlemesi ya da bir hashtag gündemine katılması gibi davranışları ortaya çıkaran kişinin hangi motivasyon veya faktörler sonucunda bu davranışları gerçekleştirdiğini araştırdık.

Araştırmanın sonuçlarına göre:

Araştırmanın 1.hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Davranışa yönelik niyet ile slaktivizm arasında pozitif bir ilişki vardır.

Araştırmanın 2. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Bireylerin çevresinde bulunan kitlelerin etkisini gözeterek slaktivizme katılımları arasında davranışa yönelik niyetlerinin moderatör etkisi vardır.

Araştırmanın 3. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Bireylerin tutumları doğrultusunda slaktivizme katılımları arasında davranışa yönelik niyetlerinin moderatör etkisi vardır.

Araştırmanın 4.hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Kişilerin algılanan davranışsal kontrolleri doğrultusunda slaktivizme katılımları arasında davranışa yönelik niyetin moderatör etkisi vardır.

Araştırmanın 5. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanamamıştır. Bireylerin algılanan davranışsal kontrolleri ile slaktivizme katılımları arasında politik öz yeterliliğin moderatör rolü vardır.

Araştırmanın 6. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Politik öz yeterlilik ile Slaktivizm arasında olumlu bir etki olduğu saptanmıştır. Politik öz yeterliliğe sahip bireylerin slaktivizme katılımı daha önce yapılan araştırmaların (Christensen 2012) sonucu ile benzerlik göstermemektedir. Burada ölçekte kullanılan ters sorunun katılımcılar tarafından anlaşılmadığı ve bu nedenle bir sorunun ölçekten çıkarılmasının etkisi olabilir.

Araştırmanın 7. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Bireylerin davranışa yönelik tutumları ile slaktivizme katılımları arasında politik öz yeterliliğin moderatör etkisi yoktur.

Araştırmanın 8. hipotezinde örneklem bağlamında doğrulanmıştır. Davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol ile slaktivizme katılımında politik öz yeterliliğin moderatör rolü yoktur.

Christensen 2012 araştırmasında politik öz yeterlilik ve slaktivizm arasındaki ilişkiyi, politik öz yeterliliğe sahip sosyal medya kullanıcılarının slaktivizme katılımının daha az olduğu sonucuna varmıştır. Tez araştırmamızın sonucu da Christensen 2012 yılında yaptığı araştırmanın sonuçlarını onaylar biçimdedir.

Sonuç olarak; analizler sonucunda elde edilen sonuçlar, Planlanmış Davranışsal Teorinin slaktivizme katılımında pozitif rol oynadığı söylenebilir. Bireylerin bir davranışa karşı olumlu veya olumsuz algılarından oluşan tutumları sonucunda slaktivizme katılımları gerçekleşebilmektedir. Toplumsal baskı, içinde bulunan çevrenin görüşlerinden oluşan öznel normların da slaktivizme katılma konusunda etkisi olduğu araştırma sonuçlarına göre söylenebilmektedir. Davranışın ortaya çıkmasının kolay ya da zor olduğuna dair oluşan algının ve bu algılar sonucunda oluşan kar – zarar analizinin sonucunda kişinin kendi kontrolü ile slaktivizme katılımı söz konusu olmaktadır. Tek faktör olarak davranışa yönelik tutumun, öznel normun ve algılanan davranışsal kontrolün slaktivizme katılımında pozitif etkisi olsa da politik öz yeterliliğin aracılık etmesi ile bu faktörlerin slaktivizme katılmada etkisi olmadığını söyleyebiliriz. Politik öz yeterliliğe sahip kişilerin, politik okuryazarlığa, politik bilince ve toplumsal olaylara daha duyarlı olmaları durumundan dolayı politik yeterliliğin slaktivizme katılımında aracı rolü olmadığını da araştırma sonuçlarından görebiliyoruz. Ayrıca, bu çalışma göstermektedir ki, sosyal medya üzerinden paylaşılan mesajların içerik etkinliği son derece önemlidir. Kimi zaman Gezi Park örneğindeki, “48 saat daha tweet atılırsa mevcut hükümet düşecek” inancı gibi kimi zaman da Kony 2012 kampanyasındaki gibi 30 dakikalık bir video mesaj bir ülkenin başka bir ülkeye karşı militer baskı uygulamasını savunmak gibi manipülatif mesajlar slaktivizme katılımı kolaylaştırmaktadır. Toplumsal sorunlarla ilgili içerikteki mesajların bireylerin slaktivizme katılımı konusunda etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Son olarak ileride yapılacak çalışmalar için önerilerimiz;

Türkçeye çevrilen anketi kullanacakların ölçekte bulunan ters soruları normal soru kalıbında kullanmalarını öneririz. Anket çıktı sonuçlarını incelediğimizde bu soruların anket katılımcıları tarafından anlaşılmadığı sonucuna varıldı. Araştırmaya katılan kişilerin eğitim düzeylerinin ağırlıklı olarak lisans ve yüksek lisans olmasından dolayı bu politik öz yeterliliğin slaktivizme katılımında aracı rolü olmadığı sonucuna ulaştık. İleride yapılacak çalışmalarda eğitim düzeyleri ile ilgili çeşitlendirme yapılarak gelecek sonuçlar slaktivizm literatürüne katkı sağlayacaktır. Vatandaşların yalnızca tıklamak ile meşgul olmaları ve demokrasinin özünü zayıflatacak kolaycılık içeren bu eylemin sığ ve pasif olduğu iddia ediliyor. 2009 yılında İran’daki Yeşil Hareket için “Twitter Devrimi” ifadesi kullanılarak, eylemcilerin Twitter ile var olan mevcut iktidara karşı büyük bir etki oluşturacakları konuşuldu. O dönem İran’da resmi Twitter kullanıcısı halkı %0,027’sini oluşturuyordu. Tabi bu rakamlara İranlı yöneticilerin kafasını karıştırmak için dünyanın herhangi bir yerinden konumunu Tahran yapan kullanıcılar da dâhildi. Batının girişimleri ile dünya medyasında, Twitter Devrimi olarak yankı bulan İran Yeşil Hareketi, dünyaya İran halkının mücadeleyi kazanacağına dair sinyaller verirken, saha da bu mücadele için çalışan insanların durumu pek de öyle iç açıcı değildi. Seçimlerden sonra Yeşil Hareketin gücünü

kaybetmesi ve batı tarafından Twitter Devrimi olarak dünyaya lanse edilen devrimin bir sosyal medya balonu olduğu ortaya çıkmıştı (Morozov, 2019, s.36-42). Slaktivizme katılım bir eylem türü olarak görünse de kimi zaman bu eylemin sonucu aslında toplumsal sorunlar için bir şey ifade etmemektedir. Hem İran Yeşil Devrimindeki Twitter rolü hem de Arap Baharındaki Twitter'ın rolü gibi bireylerin sosyal medyayı kullanarak slaktivizme katılım biçimleri gelecek çalışmalarda case study olarak incelenebilir. Yine nicel olarak araştırdığımız slaktivizmi nitel bir araştırma olan mülakat tekniği ile sosyal medya katılımcılarının slaktivizme katılımı konusundaki yorumlarına başvurulabilir. Rahat risksiz, kolay ulaşılabilir ve emek harcanmayarak yapılan slaktivizmin yerinde/ sokak eylemelerine etki edip etmediği diğer ülkelerde yapılan çalışmalardandır. Türkiye'de de bu durumun etkisi gelecekte yapılacak çalışmalar için araştırma konusu olabilir.

KAYNAKLAR

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2002b). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(4), 665-683.
- Augenbraun, E. (2011, September 29). *Occupy wall street and the limits of spontaneous street protest*. The Guardian.
- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Bastos, M. T., Mercea, D., & Charpentier, A. (2015). Tents, tweets, and events: The interplay between ongoing protests and social media. *Journal of Communication*, 65, 320-350.
- Bingöl, T.Y. (2015). Politik psikoloji (İçinde, *Güncel Psikolojik Kavramlar IV*). Ed. Ahmet Akın, Ankara: Nobel Yayınları.
- Burcuoğlu M., Bulut Y. (2016). evaluation of complaint intention through theory of planned behaviour. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 9 (15), 15-28.
- Caprara G. V., Vecchione, M., Capanna, C., & Mebane, M. (2009). Perceived political self-efficacy. theory, assessment, and applications. *European Journal of Social Psychology*.
- Castells, M. (1999). Information technology, globalization, and social development. United Nations Research Institute for Social Development, *UNRISD*, Discussion Paper No. 114.
- Christensen, H. S. (2011). Political activities on the internet: Slactivism or political participation by other means? *First Monday*, 16, 1-10.
- Christensen, H. S. (2012). Simply Slactivism? Internet participation in Finland. *eJournal of eDemocracy and Open Government*.
- Coleman, S., & Blumler, J. G. (2009). The internet and democratic citizenship: Theory, practice, and policy. Cambridge: Cambridge University Press, 117.
- Druckman, D., & Bjork, R. A. (Eds.). (1994). *Learning, remembering, believing: enhancing human performance*. National Academy Press, 173-206.
- Eroğlu, F., (2000), *Davranış bilimleri*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 13.
- Erten, S., (2002), Planlanmış davranış teorisi ile uygulamalı öğretim metodu, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 19 (2), 217-233.
- Ertürk, Y. D., (2010), *Davranış bilimleri*, İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 42.
- Fatkin, J.-M., & Lansdown, T. C. (2015). Prosocial media in action. *Computers in Human Behavior*, 48, 581-586.
- Fishbein, M., & Middlestadt, S. E. (1989). Using the theory of reasoned action as a framework for understanding and changing aids-related behaviors. In V. M. Mays, G. W. Albee, & S. F. Schneider (Eds.), *Primary Prevention of AIDS: Psychological Approaches*, 93-110. Sage Publications, Inc.
- Gladwell, M. (2010, October 4). Small change: Why the revolution will not be tweeted. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/2010/10/04/small-change-malcolm-gladwell> adresinden alındı [3.02.2020]
- Glenn, C. L. (2015). Activism or “Slactivism?” Digital media and organizing for social change. *Communication Teacher*, 29(2), 81-85.
- Hacıyakupoglu, G., & Zhang, W. (2015). Social media trust during the gezi protests in turkey. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 20, 450-466.
- Halupka, M. (2014). Clicktivism: A Systematic Heuristic. *Policy & Internet*, 6(2), 115-132.

- Harlow, S., & Guo, L. (2014). Will the revolution Be Tweeted or Facebooked? Using digital communication tools in immigrant activism. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19, 463–478.
- Hindman, M. (2009). The myth of digital democracy. Oxford: *Princeton University Press*.1-19.
- Ho, S. S., Liao, Y., & Rosenthal, S. (2015). Applying the theory of planned behavior and media dependency theory: predictors of public pro-environmental behavioral intentions in Singapore. *Environmental Communication*, 9(1), 77-99.
- Hürriyet.com (2020). “Koronavirüs salgını internet trafiğini nasıl etkiliyor? <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/koronavirus-salginini-internet-trafigini-nasil-etkiliyor-41478132> adresinden alındı. [31.12.2022]
- Karatzogianni, Athina (2015). *Firebrand Waves of Digital Activism 1994–2014*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kocagöz, E., Dursun, Y., (2010). Algılanan davranışsal kontrol, Ajzen’in teorisinde nasıl konumlanır? alternatif model analizleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 12 (19), 139-152.
- Kristofferson, K., White, K., & Pelozo, J. (2014). The nature of Slaktivizm: How the Social Observability of an Initial Act of Token support affects subsequent prosocial action. *Journal of Consumer Research*, 40(6), 1149-1166.
- Lalonde, R. N., Stroink, M. L., & Aleem, M. R. (2002). Representations and preferences of responses to housing and employment discrimination. *Group Processes and Intergroup Relations*, 5, 83-102.
- Lautenschlager, L., & Smith, C. (2007). Beliefs, knowledge, and values held by inner-city youth about gardening, nutrition, and cooking. *Agriculture and Human Values*, 24(2), 245-258.
- Morozov, E. (2009). *The brave new world of Slacktivism*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2009/05/19/the-brave-new-world-of-slacktivism/> adresinden alındı. [13.7.2020]
- Morozov, E. (2011). *The net delusion: How not to liberate the world*. London: Penguin.
- Muzaffar, H., Chapman-Novakofski, K., Castelli, D. M., & Scherer, J. A. (2014). The HOT (Healthy Outcome for Teens) Project. Using a web-based medium to influence attitude, subjective norm, perceived behavioral control and intention for obesity and type 2 diabetes prevention. *Appetite*, 72, 82-89.
- Noland, A., (2019). Like, share, retweet: testing competing models of the theory of planned behavior to predict slacktivism engagement, *Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing*, 50(3), 264-285.
- Olorunnisola, A. A., & Martin, B. L. (2013). Influences of media on social movements: problematizing hyperbolic inferences about impacts. *Telematics and Informatics*, 30, 275-288.
- Pingree, R. J., Hill, M., & McLeod, D. M. (2013). Distinguishing effects of game framing and journalistic adjudication on cynicism and epistemic political efficacy. *Communication Research*, 40(2), 193–214.
- Rhodes, R. E, Macdonald, H.M, & McKay, H.A. (2006). Predicting physical activity intention and behaviour among children in a longitudinal sample. *Social Science & Medicine*, 62(12), 3146-3156.
- Ricketts, Aidan. (2012). *The activists’ handbook: a step-by-step guide to participatory democracy*. London, New York: Zed Books Ltd.
- Saruhan, Ş.C.; Özdemirci, A., (2016). *Bilim, felsefe ve metodoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Schwartz, S.H. (1977): Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 70, 221-279.
- Senemoğlu, N. (2015). *Gelişim, öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)*. XXIV.Basım. Ankara: Yargı Yay.
- Skinner, B. F. (1971). *Beyond freedom and dignity*. New York, NY, US: Knopf.
- Stuart W. Shulman, 2009. The case against mass e-mails: perverse incentives and low-quality public participation in u.s. federal rulemaking. *Policy & Internet*, 1(1), 23-53.
- KarchTaylor, S., & Todd, P. (1995). An integrated model of waste management behavior: a test of household recycling and composting intentions. *Environment and Behavior*, 27, 603-630.
- Turan, A. D. (2011). İnternet alışveriş, tüketici davranışını belirleyen etmenler: planlı davranış teorisi ile ampirik bir test. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Sayı 12, Cilt 1, sh. 128-143, 131.
- Turhan, Durmuş Gökhan (2017). Dijital aktivizm, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2017/1, Sayı: 26, s. 26-4.

- Uğur, E., Akın, A. (2015). Yaşam bağlılığı ölçeği Türkçe formu: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 424-432.
- We Are Social. (2020). Digital around the world in April 2020. <https://wearesocial.com/blog/2020/04/digital-around-the-world-in-april-2020> adresinden alındı [24.4.2020]
- Wright, S. C. (2009). The next generation of collective action research. *Journal of Social Issues*, 65, 859-879.
- Wright, S. C., Taylor, D. M., & Moghaddam, F. M. (1990). Responding to membership in a disadvantaged group: from acceptance to collective protest. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58,994-1003.
- Yiu, T. W., Cheung, S. O., & Siu, L. Y. (2012). Application of Bandura's self-efficacy theory to examining the choice of tactics in construction dispute negotiation. *Journal of Construction Engineering & Management*, 138(3), 331-340.

Extended Abstract

The new world order, which started to be shaped by the industrial revolution, has begun to affect societies in many ways following the increase of technological developments and digitalization. One of these effects is the formation of civilian reactions to social events. Activism methods such as street activism, signature, and fundraising campaigns against social problems are now largely digital activism. An online petition is one of the latest forms of online charity campaigns and collective action, as digital activism reduces space, time, and effort constraints. Social networking sites, blogging services, and content-sharing sites have opened the opportunity for large-scale online social engagement. With the use of digital activism in new social movements and social media channels, everyone has turned into a news channel. For this reason, although the direct service of the shared information to the public without verifying its source sometimes causes social outrage, it can sometimes cause a collective reaction because it facilitates the emergence of a social problem. However, social media creates a fast and effortless platform because it makes social problems known on the national and international agenda, facilitates the organization and joint response of citizens and other people, and creates a sanctioning driving force against the relevant authorities. The subject of this research is to investigate the effect of Planned Behavior Theory on slacktivism to predict the motivations of individuals displaying behaviors such as tweeting, liking, or retweeting and developing reflexes in the face of social events. Considering the results of previous studies, they added the political self-efficacy factor to the research model. How people with political self-efficacy will participate in slacktivism also constitutes one dimension of this research. According to the Planned Behavior Theory, the behaviors that will occur with people's exposure to both external and internal stimuli are under the control of certain factors, result from certain reasons, and occur in a planned way. This theory argues that the individual's behavior does not only occur with his own will but also that some other factors are effective in shaping his behavior. It does not seem possible for a person to stay away from the effects of internal and external stimuli consciously or unconsciously. The elements that make up the behavior consist of the sum of these stimuli. Therefore, human behaviors result from a process (Eroğlu, 2000, p.13). Self-efficacy is the confidence or belief that a person can complete a task, do a job, or be successful in a certain environment and four factors: personal success can increase this. Role modeling, persuasion, and stimulation (Druckman and Bjork, 1994, pp.173-206; Yiu et al., 2012). While people with high political competence are more willing to participate in activities that occur in democratic societies such as taking part in social events, voting, collecting signatures, or writing in a newspaper, people with low political competence are more indifferent to all these actions and more prone to political inaction (Nabatchi, 2007; Newhagen, 1994'a; Pingree, 2008; Cited by Bingöl, 2015, pp.129-137). All these theories and concepts, which are used to analyze the causes of human behavior, are also used to explain the slacktivism behavior of users on digital platforms. Slacktivism is characterized by "feel-good, back-stroking..." because slacktivism often requires minimal time and effort, with no mobilization and/or demonstrable impact, in solving a problem (Glenn, 2015, p.82). Slacktivism's exposure to criticism is primarily because it is nearly effortless and an effortless type of digital activism. These critics argue that social media activism is ineffective for social change and instead just makes us feel good. There are several assumptions inherent in this argument: social media activism is only understood at the click of a button; as such a small act, it should be ineffective, and feeling good cannot play a role in activism. This study is important in terms of revealing how people are motivated in the face of social events and on social media platforms such as Twitter, where they express their discourses, and whether motivations affect participation in slacktivism / sluggish activism. It is also important in terms of measuring whether the users have information about the solution of social events or the formation of public opinion while sending a tweet. This study is also important in terms of learning the stances of individuals with political self-efficacy regarding participation in social media slacktivism. Twitter Users in Turkey constitute the main mass in this research. As of April 2020, there are 13,600,000 Twitter Users in Turkey (We Are Social, 2020). No specific sample was selected for the study. 555 users were determined as the sample audience out of the Twitter participant

volunteers. Accordingly, the fact that the number of questionnaires (555) is greater than the calculated value (384) indicates that the study's required sample size has been reached. In our research on Twitter users, we investigated the motivation of the individual who revealed behaviors such as tweeting about an event, liking or retweeting a tweet, or participating in a hashtag agenda. From the results obtained from the analysis, it can be said that the Planned Behavioral Theory plays a positive role in participation in Slacktivism. As a result of the attitudes of individuals consisting of positive or negative perceptions towards a behavior, their participation in slacktivism can be realized. According to the results of the research, it can be said that social pressure and the subjective norms consisting of the views of the environment affect participation in slacktivism. As a result of the perception that the emergence of the behavior is easy or difficult and the profit-loss analysis as a result of these perceptions, the person's participation in slacktivism with his control is questionable. Although the attitude towards behavior, subjective norm, and perceived behavioral control are the only factors that positively affect participation in slacktivism, we can say that these factors do not affect participation in slacktivism through the mediation of political self-efficacy. We can see from the results of the research that political competence does not have a mediating role in participation in slacktivism, since people with political self-efficacy are more sensitive to political literacy, political consciousness, and social events. In addition, this study shows that the content effectiveness of messages shared on social media is extremely important. Sometimes false messages such as the belief that "if you tweet for 48 more hours, the current government will fall" in the example of Gezi Park, and sometimes a 30-minute video message advocating the military oppression of a country against another country, as in the Kony 2012 campaign, facilitates participation in slacktivism. We can say that the messages in the content related to social problems are effective in the participation of individuals in slacktivism. One of the outputs of this research is the necessity of non-governmental organizations to develop their message strategies in this direction to prevent participation in slacktivism.

